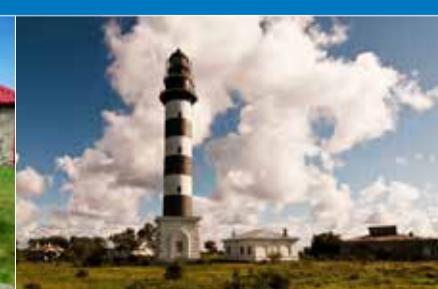

NOAROOTSI

NOAROOTSI VALD

Üldpindala / Total area: 303 km²

Elanike arv (01.01.2015) / Population: 849

Keskus / Centre: Pürksi küla / Birkas

Külade arv / Number of Villages: 23

Kaugus / Distance from: Tallinn 110 km, Haapsalu 37 km

VAATAMISVÄRSLUSED / SIGHTS

1 Österby sadamamuul ja pritsikuur / Österby harbour jetty and fire station

Raudkividest sadamamuul on rajatud 20. saj alguses kohalike talumeeste poolt lautrikonna kaitseks meretuulte eest. Muuli esialgne pikkus on olnud 265 m, millest tänapäevaks säilinud ca 215 m. Suplusperioodil on Österby rand üks poolsaare populaarseimaid ujumiskohati, samuti sobib piirkond lohesurfaritele. Mere äärest avaneb vaade Haapsalu siluetile ja näha on ka Hobulaidu ning Vormsi saart. Talvitü viib Österby sadamast Haapsallu 3.5 km pikkune jääte. Österby külus asub 1930. a ehitatud ja 1998. a ehitatud Österby pritsikuur. Objektid on tähistatud QR-koodiga.

The granite harbour jetty was established by local farm labourers at the beginning of the 20th century as protection against strong winds. The jetty was 265 m long when first built and ca 215 m of it is still there today.

Österby beach is one of the most popular swimming spots in summer and it's also suitable for kitesurfing. The seaside offers beautiful views of the skyline of Haapsalu, and the islands of Hobulaid and Vormsi can also be seen. A 3.5 km ice road leads from Österby harbour to Haapsalu in winter. A fire station, which was built in 1930 and restored in 1998, is located in the village of Österby. The sites are marked with QR codes.

2 Pürksi mõisa hooned ja park / Buildings and park of Pürksi manor

Mõisahoonet asub valla keskuses Pürksi külas ja on ehitatud 19. saj. Mõis kuulus 1919. a Ungern-Sternbergide suguvõsale. Aastatel 1920-1943 asus mõisas Pürksi Pöllutöö- ja Rahvaülikool. 1989-1995 peahoone restaureeriti ja praegu tegutseb hoones Noarootsi Gümnaasium. Mõisa kõrvvalhoonetes tegutsevad looduskohfokeskus ja käsitsökoda. Hooned on muinsuskaitse all. Pürksi park on looduskaitse all. Pargis kasvab looduskaitse all olev valge pöök ja unikaalne pärnade ring.

The manor house is located in the village of Pürksi, which is also the municipality centre, and was built in the 19th century. The manor belonged to the Ungern-Sternberg family until 1919. The Pürksi Agricultural and Folk University operated in the building from 1920-1943. The main building was renovated from 1989-1995 and is now occupied by the Noarootsi Upper Secondary School. The nature information centre and crafts workshop operate in the other buildings of the manor. The buildings are listed. Pürksi park is protected. The protected hornbeam and a unique circle of lime trees grow in the park.

3 Ramsi poolsaar / Ramsi peninsula

Ramsi poolsaar Einbi küljas on tuntud rikkaliku taimestiku poolust. Neemetipp on Eesti mandriosa läänepoolseim punkt. Ramsi poolsaarel avaneb kaunis vaade Vormsi saarele ja saart mandrist lahutavale Voosi kurgule.

Ramsi peninsula in the village of Einbi is well known for its rich plant life. The tip of the cape is the westernmost point of mainland Estonia. Ramsi peninsula offers magnificent views of the island of Vormsi and the Voosi strait that separates the island from the mainland.

4 Telise päevamärgid / Telise marker towers

Telise päevamärgid on Eestis ainulaadsed. Esimesed puidust päevamärgid püstitati Telisna neemele 1860. aastal, et kindlustada laevadele ohutu pääs Haapsalusse. Kohalikust materjalist ehitatud päevamärgidel on tähtsus mere-kultuurialajon seisukohalt. Tänapäeval on päevamärgid navigatsiooni seisukoht oma tähtsuse kaotanud. Telise päevamärgid on aastast 2004 riikliku muinsuskaitse all, päevamärgid on eraomandis.

Telise marker towers are unique in Estonia. The first wooden towers were erected on the Telisna cape in 1860 to guarantee ships a safe passage to Haapsalu. The marker towers are built from local materials and they play an important role in our cultural history. Nowadays the towers have lost their importance in navigation and since 2004 they are in private ownership.

5 Lyckholmi muuseum ja Saare mõis / Lyckholm museum and Saare manor

Saare mõisa hooned on ehitatud 18-19. saj. Lyckholmi muuseum asub parun Gustav von Roseni poolt 1995/96 varemestet taastatud endises hobusetallis. Lyckholms saab ülevaate Noarootsi ajaloost, pearõhk on suunatud Eesti Vabariigile aastatel 1918-40. Eksponeritud on majapidamistarbeid ja tööriisti, mida kasutati tol ajal pöölitöödel ja mis rõhutavad head pöölmajandusalast koostööd Lyckholmis elanud eestlaste, rootslaste, sakslaste ja sunlaste vahel.

The buildings of Saare manor were built in the 18th and 19th centuries. Lyckholm museum is located in the former horse stables restored by Baron Gustav von Rosen from ruins in 1995-96. You can get an overview of the history of Noarootsi in Lyckholm, where the main emphasis is on the Republic of Estonia from 1918-40. Exhibits include household items and the tools that were used for farm work in those days, and that emphasise the good agricultural cooperation between the Estonians, Swedes, Germans and Finns who lived in Lyckholm.

6 RMK Saare öpperada / Saare study trail of the State Forest Management Centre

Sutlepa mere äärest parklast alguse saav öpperada on varustatud vaatlusplatvormi ja vaatetorniga. Kevadel saab seal jälgida tuhandete veelinude elu, infotahvlitelte leiad teavet Silma looduskaitsel. Värtustuse kohta. Saare öpperada asub Silma looduskaitseläigul ja kaitsealal. Vaatamisväärsustest on saarel 1766. a ehitatud kivikabeli varem (tänaseks konserveeritud) ja 1954. a ehitatud tuletorn (1765. a ehitatud tuletorn purustati 1941. a).

The study trails is equipped with a viewing platform and viewing tower. You can observe the activities of thousands of aquatic birds in the springtime and you will find information about the values of the Silma Nature Reserve on the information boards. Please read the rules of the nature reserve before you visit the reserve.

7 Noarootsi kirik, vabadussammas, pastoraat / Noarootsi church, Freedom Monument, parsonage

EELK Noarootsi Püha Katariina kirik ehitati töenäoliselt 1500. a paiku, olulisi ümberehitusi tehti nii 18. kui ka 19. saj. Orel korrasati 1991. a. Pastoraat ehitati 17. saj. ja on üks vanemaid säilinud püstiti Läänemaal. Pastoraadi saab tutvuda püsinihüütusega

NOAROOTSI AJALOOST

Kuni muinasaja lõpuni oli tänapäeva Noarootsi ala praktiliselt asustamata. Roots'i asustus tekkis 13. saj keskel. 1581. läks Noarootsi Roots'i võimu alla ja oli seda 1710. aastani. Roots'i aeg tähendas ühelt poolt vaimse elu elavnemist – Noarootsis rajati Eesti esimene teadolev talurahvakool, Noarootsi kirik sai abikirikud (kabelid) Sutlepassesse, Rooslesasse ja Osmussaarele.

Põhjasöja käigus (1710-1711) tabas Noarootsit suur katkuepideemia. Elanike arv vähenes 2/3 võrra. Tühjaksjäärnud küladesse asusid elama eestlased sisemalt. 19. saj keskel algas Noarootsis uus vaimne elavnemine, Paslepa mõisas asutati öpetajate seminar. 20. saj alguses asutati esimene lauluelsit, rajati rootsikeelne laenuraamatukogu, asutati Roots'i Haridusselts. 1920. a avati Pürksi mõis-

sahooones rootsikeelne Pürksi Pöllutöö- ja Rahvaülikool.

Eesti Vabariigi aastatel muutus aktiivseks laevaehitus ja meresõit. Vanim Eestis ehitatud purjelaev ehitati 1925-1927 Spithami külas Matthias Schönbergi poolt. Kaljas "Hoppet" renoveeriti 2012 ning kuulub MTÜ-le Puulaevaselts Vikan.

1939. a rajati Eestisse Nõukogude sõjaväebaasid. Nõukogude võimu kehtestamisega hakkas kehtima piiritsoon, 1943.-1944. a lahkus enamus rootslastest Eestist. Asemele saabusid sõjapõgenikud Ida-Virumaalt ja Igerimaalt. Järgnesid küüditamised ja kolhooside rajamine.

Uus astus Noarootsi ajaloos algas 1980. lõpus. Piiritsoon kadus ja endised noorootslased võisid taas kodukohta tulla. 1988. a korraldati esimesed Noarootsi kodukandipäevad. 1989. a taasustati rootsi keele õpetamist, 1990. a avati Noarootsi Gümnaasium. 1990. a taasavati Noarootsi Vabadussammas. 1991. a sai Noarootsi valla õigused. 1993. a avati Paslepa Rahvaülikool (täna Roots'i Rahvaülikool).

HISTORY OF NOAROOTSI

The Swedish settlement appeared in the middle of the 13th century. In the 1581 Noarootsi came under Swedish rule and remained so until 1710.

The Swedish era boosted the region's spiritual life - the first known school for the children of peasants was established, and chapels were built for the Noarootsi church in Sutlepa, Rooslepa and Osmussaare.

The sites of the island include the ruins of the stone chapel built in 1766 (conserved by today) and the lighthouse built in 1954 (the lighthouse, which was built in 1765, was destroyed in 1941).

The landscape is made unique by its cliffs, breccia boulders, natural expanses of scree and junipers. There is a 9 km marked hiking trail of by the State Forest Management Centre on the island, which is equipped with bonfire sites. Please read the rules of the nature reserve and the island before you visit the reserve.

MAJUTUS / ACCOMMODATION

1 Saare Mõisa Külalistemaja / Saare Manor Home Accommodation

Saare kùla/Lyckholm, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5698 8440, anukari.saare@gmail.com www.saaremois.ee

2 Noarootsi Puhkemaja / Noarootsi Holiday House

Künka, Einbi kùla/Enby, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5186 346, info@noarootspuhkemaja.eu www.noarootspuhkemaja.ee

3 Teeristi Villa / Teeristi Villa Guesthouse

Paslepa kùla/Pasklep, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5888 0888, villa@teeristivila.ee www.teeristivila.ee

4 Roosta Puhkekùla / Roosta Holiday Village

Elbiku kùla/Ölbäck, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5256 699, +372 4725 190, roosta@roosta.ee www.roosta.ee

5 Tuksi Tervise- ja Spordikeskus / Tuksi Holiday Village

Tuksi kùla/Bergsby, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5065 688, tuksi@spordibaasid.ee www.spordibaasid.ee

6 Dirhami Külalistemaja / Dirhami Guesthouse

Dirhami kùla/Derhami, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5682 5901, +372 5128 800, guesthouse@dirhami.ee www.dirhami.ee

7 Metskapteni Puhkemaja / Metskapteni Holiday House

Spithami kùla/Spithamn, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5072 231, karlaapatlu@gmail.com www.metskapteni.ee

8 Spithami Puhkemajad / Spithami Holiday House

Spithami kùla/Spithamn, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5346 6264, epp@minupuhkus.ee www.minupuhkus.ee

9 Paslepa Mõisa Külalistemaja / Paslepa Manor Guesthouse

Paslepa kùla/Pasklep, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5049 426, +372 5049 162, anukotamae@gmail.com

TEENLISEPAKKIJAD / SERVICE PROVIDERS

1 Infopunkt / Tourist Information

Pürksi kùla/Birkas, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5344 8220, vv@noavv.ee

2 Noarootsi käsitöökoda / Noarootsi Crafts Workshop

Pürksi kùla/Birkas, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5545 400, +372 5550 7282, terveremoarootsi@gmail.com

Teenused/Services: keraamika ja viltimise töötuba, ürituste ja tähtpäevade läbiviimine, käsitöö müük / pottery & felting workshop, anniversaries, celebrations, craft sales.

3 Lyckholmi muuseum / Museum of Lyckholm

Saare kùla/Lyckholm, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5698 8440, anukari.saare@gmail.com www.saaremois.ee

4 Roosta Puhkekùla / Roosta Holiday Village

+372 4725 190, +372 5256 699, roosta@roosta.ee www.roosta.ee

Teenused/Services: restoran, bowling ja piljard, seikluspark, tennis, minigolf, sauna, massaaž, purjelaua- ja lohekoolitus, surfiarvustuse rent, paadilaenutus, jalgrattalaenutus, transport / restaurant, bowling and billiards, adventure park, tennis, mini golf, sauna, massage, wind- and kitesurfing lessons, surf equipment rental, boat rental, bicycle rental, transport.

5 Osmussaare Reisid / Osmussaare Travel

+372 5866 9980, info@osmussaarerisid.ee www.osmussaarerisid.ee

Teenused/Services: loodusmatkad ja planeeritud reisid Osmussaarele, loodusretked Läänemaal/ guided nature tours and scheduled trips to Osmussaare, Nature tours in West-Estonia.

6 Pürksi pood / Pürksi Shop

Pürksi kùla/Birkas, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 4741 105

7 Dirhami kauplus / Dirhami Shop

Dirhami kùla/Derhami, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 4797 223

TOITLUSTUS / DINING

1 Saare Mõisa Kohvituba / Saare Manor Cafeteria

Saare kùla/Lyckholm, Noarootsi vald, Lääne maakond +372 5698 84 40, anukari.saare@gmail.com www.saaremois.ee

Teenused/ Services: turgutav kohv, gruppide toitlustamine ettelinnimisel, saalide rent, pidulikud pereüritused / refreshments, catering of groups at further notice, rooms rent, celebrations.

Noarootsi

was hit by a severe plague epidemic during the Great Northern War (1710-1711). Population decreased by 2/3, with many villages left completely empty. Estonians from inland regions settled in the abandoned villages. A new spiritual awakening started in Noarootsi in the 19th century. A teacher's seminary was established in Paslepa manor. In the beginning of the 20th century the first singing society and the first Swedish library were established and Swedish Education Society founded. The Swedish-language Pürksi Agricultural and Folk University was opened in Pürksi manor in 1920.

During the independence of the Republic of Estonia shipbuilding and seafaring became very active. The oldest sailing vessel built in Estonia was built by Matthias Schönberg in the village of Spitham from 1925-1927. The schooner Hoppet was renovated by 2012 and belongs to the society 'Puulaevaselts Vikan'.

Soviet military bases were established in Estonia in 1939, border zone was established. Most Swedes left Estonia in 1943-1944. They were replaced by war refugees. A new era in the history of Noarootsi started in the end of the 1980s. The border zone disappeared and former Noarootsi people could return to their homes. The